

# JAROMÍR NEČAS – ČESKÝ PROROK WORLD MUSIC

*Jiří Plocek*

World music jako pojmenovaný hudební fenomén se počala rozvíjet od přelomu 80. a 90. let minulého století. „Hudba světa“ přivedla do značné obliby různé hudební tradice stejně jako současné tvořivé amalgámy, které mísí tradiční prvky folklorní či etnické hudby s moderními rytmy a nástroji. World music je hudební zrcadlo světa, které naznačuje, že existuje spousta úctyhodných a inspirativních hudebních světů, vzájemně doposud více či méně oddělených, mezi nimiž není žádný lepší ani pokročilejší, ale všechny dohromady jsou základem jedné velké světové symfonie. Rozmachu world music předcházely od 60. let různé tvořivé impulsy a iniciativy vizionářů, před jejichž vnitřním zrakem se otevíral hudební svět v celé jeho pestrosti. Jedním z nich byl i brněnský rozhlasový redaktor Jaromír Nečas.

## **Cesta k hudbě a k tradici**

Narodil se roku 1922 v Kyjově, vyrůstal ve Strážnici, do gymnázia jezdil ze Slavkova do Bučovic. S folklorem se však Jaromír Nečas do svých osmnácti let kupodivu vědomě nepotkal. Nejdříve jej okouzila vážná hudba, takže se po maturitě přihlásil v roce 1942 na obor dirigování a skladba na brněnské konzervatoři.<sup>1</sup> Bylo to tehdy jediné řešení jak dále studovat, protože české vysoké školy byly za nacistické okupace uzavřeny. Ale už rok předtím, v roce 1941, vraceje se z koncertu, který se konal v prostorách brněnského Stadionu, uslyšel Jaromír Nečas z vedlejší hospody muziku. Zvědavě nahlédl dovnitř a obraz, který se mu otevřel, vryl se natrvalo do jeho paměti. Na čtyřech židlích stály čtyři püllitry od piva a na nich ležel nástroj lichoběžníkového tvaru

1. Základní životopisná data pocházejí z rozhovorů autora tohoto textu s Jaromírem Nečasem a byla korigována podle magisterské diplomové práce Antonína Bukovského (2007: 43–48), která obsahuje jednu z mála obsažnějších biografických statí o Nečasovi. Dalším srovnávacím zdrojem bylo heslo „Nečas, Jaromír“ z publikace *Od folkloru k folklorismu* (Pavlicová – Uhlíková 1997: 82).

s mnoha strunami – cimbál. Za ním seděl Jaromír Běhunek (1898–1965), vůdčí duch tehdejšího brněnského Slováckého krúžku. Pro Jaromíra Nečase to byla láska na první pohled, zatoužil po cimbálu. Vedle studia klasické hudby docházel do brněnského krúžku, učil se hře na cimbál a zúčastňoval se i výletů, které krúžek podnikal do oblastí s dosud živou tradiční lidovou kulturou.

V poválečných letech Jaromír Nečas dokončoval konzervatoř a vedle toho se přihlásil ke studiu anglického jazyka a hudební vědy na brněnské Filozofické fakultě. V roce 1952 se mu podařilo uchytit se v brněnském studiu Československého rozhlasu jako redaktor malých hudebních žánrů (tzv. MAHUŽA). Spadaly pod něj různé oblasti populární hudby, včetně jazzu. Folklor však nikoli, ten měl samostatného redaktora, Antonína Jančíka. Nečas nastoupil ve stejný den (1. února 1952), kdy byl v rozhlase založen Brněnský rozhlasový orchestr lidových nástrojů (BROLN). Stal se členem jeho dramaturgické rady, čímž si kontakt s folklorem na půdě rozhlasu udržel.



*Jaromír Nečas – Strážnice 2011 Foto Jiří Plocek*

Už předtím podnikl – jako člen Svazu skladatelů se zájmem o folklor – cestu do Polska. Tam se dostal do kontaktu nejen s představiteli polské hudební vědy a folkloristiky, ale i s živou goralskou muzikou. Přivezl si odsud své první vlastní záznamy písní a zkušenost jiné folklorní tradice než moravské. V dalších letech se podobným způsobem dostal například do Albánie, Rumunska či Bulharska.

Nečasův zájem o hudbu byl tedy intenzivní a všestranný. Týkal se jak vážné, tak lidové hudby, ale i hudby populární a jazzu, k němuž ovšem v padesátých letech vedla ztížená cesta, protože kontakty se západním světem byly omezeny.

### **Osudové setkání**

Někdy v roce 1957 zavolala Nečasovi z rozhlasu sekretářka s informací, že přišel nějaký cizinec, který se zajímá o Janáčka a moravskou lidovou hudbu. Ptala se, jestli by se ho – coby hudební redaktor, který se navíc domluví anglicky – mohl ujmout. Nečas souhlasil. Než se však nadál, na dveře jeho soukromého bytu někdo zaklepal. Před dveřmi stál muž s gramofonovou deskou s názvem *Na pěknou notečku s Leošem Janáčkem* (první gramodeska BROLN z roku 1957) v podpaží a ptal se, jestli může dál. V Jaromíru Nečasovi hrklo, v té době to nebylo příliš obvyklé a hlavně bezpečné, stýkat se takto soukromě s neznámými cizinci. Ale nakonec jej pozval dál.

Švýcarský muzikant, hudební producent a obchodník v jedné osobě Marcel Céliier (1925–2013) byl muž činu. Miloval východoevropskou lidovou hudbu a usmyslel si, že ji představí světu. Objížděl nejrůznější oblasti, pátral, navazoval kontakty – v Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku, Albánii a také na Moravě, kde se jeho poradcem stal právě Jaromír Nečas (mimochodem, byl to také on, který Céliiera podnítil k cestě do Albánie). Vzal jej postupně na Hornácko, v roce 1961 pak na hody na Podluží. Tam jej seznámil s primášem Jožkou Kobzíkem a jeho folklorním souborem Břeclavan. Z tohoto výletu se vyvinula nakonec zcela konkrétní spolupráce: V roce 1962 se uskutečnilo ve Švýcarsku turné Břeclavanu a nahrávky z něj uspořádal Marcel Céliier ve spolupráci s Jaromírem Nečasem na gramofonovou desku *Moravie*. Ta vyšla u vydavatelství Phillips v sérii „Voyages autour du Monde“, vedle tematických alb Hongrie, Moldavie, Roumanie a dalších. Nosič sám je

nedatován, ale bylo to zřejmě v roce 1963 nebo 1964. Jedná se s největší pravděpodobností o první průnik moravského folkloru na zahraniční gramofonovou scénu, přičemž cenné na tom je, že nikoli s domácí, ať už jakkoli motivovanou podporou, ale z iniciativy erudovaného a špičkového zahraničního producenta.

Marcel Céliier, který si posléze založil vlastní vydavatelství Disques Céliier, se celosvětově proslavil například i jako „objevitel“ rumunského hráče na Panovu flétnu Gheorghe Zamfira (\*1941) nebo jako editor čtyřdílné série *Tajemství bulharských hlasů* (*Mystère des Voix Bulgares*; 1975, 1987, 1989, 1997).<sup>2</sup> Patřil k prvním propagátorům tehdy ještě neexistující world music. Na Moravu se vrátil mnohokrát, na jedné z posledních cest i jako muzikant (varhaník) – v roce 1997 vystupoval v Uherském Hradišti na Festivalu hudebních nástrojů lidových muzik.

### **Od zpěvné Moravy k Barevnému zpívajícímu světu**

Marcel Céliier se pro Jaromíra Nečase stal od 50. let důležitým zdrojem informací a nahrávek – nejen ze světa folkloru, jemuž se intenzivně věnoval, ale zasílal mu například i desky se světovým jazzem, jenž u nás nebyl běžně k mání. To však intenzivnímu zájmu zapáleného rozhlasového redaktora nedostačovalo. Největším zdrojem nahrávek folkloru z celého světa se mu stal Ústřední gramoarchiv (ÚGA) Československého rozhlasu v Praze, odkud si – díky své rozhlasové pozici – mohl dovolit přetáčet zajímavé zahraniční nahrávky a vytvářet svůj vlastní archiv v Brně. Dalším zdrojem poznávání etnické hudby a dalších kulturních reálií mu byly zahraniční cesty, ať už uskutečněné v souběhu s rozhlasovou prací (zájezdy BROLNu), nebo v rámci aktivit Svazu skladatelů. Tak si Nečas vytvořil rozsáhlou soukromou sbírku gramofonových desek, v níž nalezneme hudbu doslova z celého světa. Získaný široký přehled bohužel nebylo možno použít v rozhlasové práci, protože standardní folklorní pořady – Brnem připravované (a vysílané na stanici Praha) pořad *Na pěknú notečku* či *Cesty za folklórem* na Vltavě – byly zaměřeny na domácí scénu.

2. Základní údaje o Marcelu Céliierovi lze nalézt například ve francouzské Wikipedii. Dostupné z: <[http://fr.wikipedia.org/wiki/Marcel\\_Cellier](http://fr.wikipedia.org/wiki/Marcel_Cellier)>.

Poprvé se Jaromíru Nečasovi podařilo využít svých znalostí na Janáčkově akademii múzických umění v Brně, ve vysokoškolských přednáškách, které měly za cíl vyložit teorii lidové písně. V Nečasově pojetí šlo spíše o základy etnomuzikologie. Přednášel tam v letech 1966–1969. Vedle rozhlasové práce se zúčastňoval i odborných seminářů a konferencí. I když nebyl nikdy akademickým teoretikem, ale spíše praktickým hudebníkem, tvůrcem, popularizátorem a redaktorem, snažil se mít vždy co nejširší přehled a ve své práci uplatňoval i vlastní pohledy. Příkladem může být i rozhlasový pořad z konce 60. let s názvem *Od folklóru k Semaforu a ještě dál: Črπάky v kursu?*, který naráží na knížku Lubomíra Dorůžky a Zbyňka Máchy *Od folklóru k Semaforu* z roku 1964. V něm se autor snaží postihnout proměňující se funkci vesnické lidové písně v kontextu moderní doby.<sup>3</sup>

Za vrchol své redaktorské práce považuje Jaromír Nečas – a autor tohoto příspěvku s ním bezvýhradně souhlasí – cyklus pořadů *Barevný zpívající svět*, jehož 106 dílů o průměrné délce 25 minut se vysílalo v letech 1976–1980. Jak tento cyklus vznikl? Nečas byl vedením ústřední hudební redakce vyzván, aby vypracoval koncepci populárně-vzdělávacího hudebního pořadu pro mládež a on tuto výzvu uchopil tak, že zúročil všechno své dosavadní poznání a současně i kontakty a redaktorsko-umělecký cit. Dne 30. května 1975 byl návrh vedením rozhlasu přijat a šéfredaktor hudební redakce pověřen realizací. Přesný název „dlouhodobého výchovně poslechového cyklu folklóru pro mladé posluchače“ zněl *Barevný zpívající svět. Malá rozhlasová universita o vzniku a vývoji hudební kultury – ač se to tak nehodlá ovšem jmenovat*.

*Barevný zpívající svět* poskytuje zvláště v úvodních dílech vcelku systematický, dramaturgicky neotřelý a zábavný úvod do světa hudební vědy a world music, ač se tak tehdy ještě tato oblast běžně nenazývala. Tradiční hudební projevy se mísí se soudobými příklady hudební tvořivosti. Základem cyklu bylo pět hlavních tematických bloků:

3. Obsáhle jsem citoval ze zachované kopie scénáře (bez přesné datace) k tomuto pořadu v poznámkách ke svému textu v prvním sborníku z náměštského kolokvia (Plocek 2003: 67–68).

1. zřídla hudby (o melodii, rytmu atd.);
2. hudební kultury národů;
3. co víme o folkloru (národní tradice, z dějin evropské folkloristiky, folklor v socialistické společnosti, osobnosti);
4. karpatská hudební kultura;
5. cesty za slovanskou písní (Slované východní, jižní, západní).

V dobovém kontextu šlo o unikátní soubor pořadů, v němž vedle samotného Nečase a jeho nejbližších brněnských spolupracovníků (publicista a dramaturg Vladimír Fux, hudební vědec Miloš Štědroň, etnomuzikolog Dušan Holý, antropolog Jan Jelínek a další) defilovala i celá řada osobností z okruhu dalších studií Československého rozhlasu, která na cyklu později participovala (pedagog, skladatel a publicista Pavel Jurkovič, hudebník a redaktor Jan Rokyta, hudební publicista Lubomír Dorůžka, indolog Dušan Zbavítel a další). Autoři jako Jan Jelínek či Dušan Zbavítel přinášeli velmi cenné a pro náš kulturní okruh víceméně neznámé informace o vzdálených hudebních kulturách (indických, domorodých australských, melanézských, indiánských a dalších) doslova „z první ruky“. Tedy nejen obsahově, ale i obsazením byl *Barevný zpívající svět* neobyčejně důležitým dokumentem. Z hlediska uchopení tématu zúročil Nečas také své víceoborové zaměření. Pořady měly i literární přesahy, což zvyšovalo jejich sdělnost.<sup>4</sup>

### Osobní svědectví

S Jaromírem Nečasem jsem se sblížil v době, kdy jsme připravovali k vydání *Nejstarší nahrávky moravského a slovenského lidového zpěvu*

4. Scénáře ke všem pořadům cyklu *Barevný zpívající svět* lze nalézt v hudební redakci Českého rozhlasu v Brně. Jsou v něm uvedena i čísla magnetofonových pásek pořadů, které byly vyrobeny v Brně a jsou uchovány ve zdejší rozhlasové fonotéce. Z celkového počtu 106 pořadů, které jako odpovědní redaktori zaštiťovali Jaromír Nečas v brněnském rozhlase a Jana Merhautová v pražském rozhlase, jde o padesát pět pořadů, vytvořených pod Nečasovým autorským či redaktorským vedením. V prvním tematickém bloku poskytl J. Nečas souvislý přehled základních obecnějších témat muzikologických, často s vtípnou nadsázkou („Odkud a k čemu je hudba“, „O melodii“, „Na počátku byl rytmus“, „Jak se kde zpívá“, „Od luku k houslím aneb na co se kde hraje“, „Umění a hra“, „Stane se těžká hudba lehkou ve stavu beztlíže?“) a pak následovaly bloky zaměřené na konkrétní hudební kultury světa, na nichž se už podíleli i mimobrněnsští tvůrci.

*Jaromír Nečas  
na Mezinárodním  
folklorním festivalu  
Strážnice 2007.*



1909–1912 (Gnosis Brno 1998). Zaujalo mne na něm, jak široké hudební srdce má. A pak také, že jej jen tak něčím nepřekvapím. Ocituju svou vzpomínku na náš společný výlet do Stockholmu, kde jsme se v roce 1998 zúčastnili veletrhu world music (WOMEX – World Wide Music Expo):

„Vidím to jako dnes: Jaromír listuje průvodní brožurou veletrhu, studuje obsahy přednášek a schémata koncertů, podtrhává, vpisuje poznámky. A pak pečlivě chodí a navštěvuje vše, co jej zajímá. Od přednášky o hudbě Laponců nebo o písničkách kurdského disentu po seminář o roli rozhlasových stanic v propagování world music. Nadchnou jej muzikanti z německého Tria Schlüsselbund, hrající na chodbě v mezipatře. Prosedí u nich každou volnou chvíli a spekuluje, jak je dostat na Moravu. Nakonec jsme je pozvali na festival Hudba v pohybu do Rožnova a na festival do Uherského Hradiště. [...] Večer se přesunujeme na místo koncertů, kde se na několika pódiích odbývá nejrozmanitější produkce, od ultratradiční hudby saharských kmenů po ultramoderní techno. Ať přijdeme kamkoli, ať už je háv hudby jakýkoli, Jaromír má vždy povědomí o principu té které etnické muziky. ‚Poďtej, ti Albánci mají ten vícehlas postavený na těchto modálních tónech.‘

– A zazpívá mi je, poté, co jsem užasl nad obtížnými sekundovými intervaly, které zpěváci bez zakolísání drží.“ (Plocek 2002: 62–63)

Když jsem se dostal k záznamům pořadů *Barevný zpívající svět*, pochopil jsem. On už world music znal a popularizoval dávno před tím, než se z ní stal viditelný a módní fenomén. Viděl dopředu, bez předsudků, a toto vidění si udržuje celý život. I dnes, ve svých jednadevadesáti letech.

## Literatura:

- BUKOVSKÝ, Antonín 2007: *Lidová píseň v rozhlasové stanici Brno a Ostrava. Od vzniku rozhlasu do devadesátých let*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 43–48.
- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie (eds.) 1997: *Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, Strážnice, s. 82 (redakčně zpracované heslo Nečas, Jaromír).
- PLOCEK, Jiří 2002: Jak jsme jeli do Stockholmu ... a nejen o tom. In: *Sešlost u Nečasů uspořádná na počest 80. narozenin Jaromíra Nečase*. Brno: Jiří Plocek – Gnosis Brno, s. 59–64.
- PLOCEK, Jiří 2003: Co je vlastně ta world music? Pokus o vymezení pojmu a příslušného jevu v širším kontextu. In: PŘIBYLOVÁ, Irena – UHLÍKOVÁ, Lucie (eds.): *Od folkloru k world music*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko v Náměšti nad Oslavou, s. 60–73.

## Jaromír Nečas: a Czech Prophet of World Music

Radio editor Jaromír Nečas (1922) was employed in the music department of Czech Radio Brno from 1952. He was responsible for popular music genres (including jazz), and alongside it, he was actively interested in folk music: in Moravian folk music first, and later on in international folk music. He visited many countries, including Poland, Albania, Rumania, Bulgaria, and others. In the late 1950s, he established a friendship with a Swiss music producer Marcel Céliier and cooperated with him on the release of a *Moravie* LP, which was published by Phillips in the *Voyages autour du Monde* series. This is the first ever recording of Moravian folk music published by an international label. Nečas studied and collected traditional music from around the world. In the late 1960s, he used his ethnomusicology expertise as a university lecturer at the Janáček Academy of Music in Brno; in the 1970s, he prepared a radio series called *The Colourful Singing World*. There, in 1976–1980 and in 106 instalments, Czech listeners had the chance to follow a unique panorama of musical cultures from all over the world, which was a pioneering view on world music in Czechoslovakia of that period. Until his 90s, Jaromír Nečas used his skills in the production of various praiseworthy editions of Moravian traditional music and as a festival manager and promoter of modern forms of Moravian and international ethnic music.

**Key words:** Traditional music; folk music; ethnic music; Jaromír Nečas; Marcel Céliier; Czech Radio; Moravia.